

DERLEME / REVIEW

Web of Science Veri Tabanına Göre Türkiye’de Kent Çalışmaları

Urban Studies in Türkiye According to Web of Science Database

 Mustafa Kahraman

İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, İstanbul

ÖZ

Bu çalışmada Web of Science veri tabanında bulunan Türkiye’de şehirleşme ve şehirler ile ilgili çalışmalar betimsel ve bibliyometrik bir analize tabi tutulmuştur. Konu ile ilgili araştırma makalesi, inceleme makalesi, kitap bölümü, tam metni yayınlanmış sunum gibi toplam 2370 adet çalışma incelenmiş ve çalışmalar yıllara, ülkelere, dergilere ve yazarlara göre sınıflandırılmıştır. Elde edilen veriler VOSviewer programı kullanılarak ortak yazar analizi, anahtar kelime analizi, ortak alıntı analizi gibi çeşitli analizlere tabi tutulmuştur. Tüm bu çalışmalar sonucunda Web of Science veri tabanı özelinde Türkiye’deki şehirleşme ve şehirlerle ilgili çalışmaların 1980’lerde başlamış olmakla birlikte 2010 yılından sonra çalışma sayısında ve disiplin çeşitliliğinde büyük bir artış olduğu gözlenmiştir. İlgili literatürde yayınlanan çalışmaların büyük bir kısmı Türkçe ve Türkiye’deki kurumlara mensup olan yazarlar tarafından üretilmiş olmakla birlikte 11 adet farklı dil ve 72 farklı ülkeden ilgili literatüre katkıda bulunmuştur. Bu konuda araştırma yapan başlıca kurumlar İTÜ, ODTÜ, Gazi Üniversitesi’dir. İlgili çalışmaların kaynak bazlı dağılımında ise Megaron, Planlama, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergileri ön plana çıkmaktadır. Ortak atıf analizinde çalışmalarında ise en sık başvurulan yazarların İlhan Tekeli, David Harvey, Çağlar Keyder olduğu tespit edilmiştir. İlgili çalışmaların anahtar kelimelerinin analizinde en çok kullanılan kelimelerin başka bir ifadeyle odaklanılan konuların başında kentsel dönüşüm, göç ve kentsel yenileme olduğu tespit edilmiştir.

ABSTRACT

In this study, the publications in the Web of Science database on urbanization and cities in Türkiye were submitted to a descriptive and bibliometric analysis. A total of 2370 studies, such as research articles, review articles, book chapters, and presentations with the full text of which were published, were examined, and the studies were classified according to years, countries, journals and authors. The obtained data were subjected to various analyzes such as co-author analysis, keyword analysis, co-citation analysis using the VOSviewer package program. As a result of all the studies, it has been observed that there has been a great increase in the number of studies and in the diversity of disciplines after 2010, although the studies on urbanization and cities in Türkiye, in particular on the Web of Science database, started in the 1980s. It has been with the writers' 11 different language-related literature courses, as well as an academic element in most of the literature articles. The main institutions conducting research on this subject have been ITU, METU, and Gazi University. Megaron, Planning and METU Faculty of Architecture Magazines have come to the fore in the source-based distribution of related studies. In the co-citation analysis, it has been determined that the most frequently referenced authors are İlhan Tekeli, David Harvey, and Çağlar Keyder. In the analysis of the related studies' keywords, it has been determined that the most used words are urban transformation, migration and urban renewal, in other words, the most focused topics.

Anahtar sözcükler: Bibliyometrik analiz; Türkiye şehirleri; Türkiye’de şehirleşme; şehir çalışmaları.

Keywords: Bibliometric analysis; Turkish cities; urbanization in Türkiye; urban studies.

Geliş tarihi: 13.06.2022 Revize tarihi: 19.09.2022 Kabul tarihi: 20.09.2022
Online yayımlanma tarihi: 28.10.2022
İletişim: Mustafa Kahraman
e-posta: mustafa.kahraman@istanbul.edu.tr

 TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

Türkiye'deki şehirlerin sayısı, mevcut şehirlerin kapladıkları saha ve nüfus miktarı da her geçen gün artmaktadır (Kahraman ve Doğan, 2021). Yapılan idari ve kamusal çalışmalar, şehirlerde sağlanan imkânların çeşitlenmesi ve ulaşım kolaylığı vb. durumların sonucu olarak; Türkiye'deki şehirleşme ve şehirler zamanla birçok araştırmanın öznesi durumuna gelmiştir. Bu çalışmaların odak noktasında şehirlerdeki olgu ve olayların ya da problemlerin daha iyi anlaşılabilmesi ve çözüm pratiklerinin ortaya çıkarılmasına yardımcı olduğu görülmektedir. Fakat her çalışma alanında olduğu gibi şehir çalışmalarında da periyodik aralıklarla mevcut çalışmaların incelenmesi gerekmektedir. Bu inceleme sahanın ne ölçüde gelişim kaydettiği ve ilgili inceleme sahasındaki bakış açılarının daha iyi görülmesine aynı zamanda da ileride yapılacak olan çalışmaların daha iyi seçilmesine olanak tanıyacaktır (Şahin ve Kahraman, 2019: 334).

Belirli bir konudaki çalışmaların incelenmesinde kullanılacak pek çok yöntem bulunmaktadır. Son yıllarda bu yöntemler arasında bibliyometrik çalışmalar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bibliyometri terimi ilk kez, Pritchard (1969) tarafından kullanılmıştır. Matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin mevcut yayınlarla uygulanması şeklinde tanımlanan bibliyometrik yöntem herkes tarafından kabul edilen kalıplaşmış bir uygulama değildir. Fakat literatürde sıklıkla çeşitli konular hakkında yapılan araştırmaların bilim dallarına, ülkelere ve yıllara göre dağılımı, ortak atıf analizi, ilgili literatüre en çok katkı veren dergiler ve yazarlar gibi analizler yapılmaktadır (Siyavuş and Aydın, 2021; Biswas ve diğerleri, 2021; Wang & Liu, 2014; Zeng ve ark., 2014; Chiu&Ho, 2007; Schmitz, ve ark., 2020; Liu ve ark., 2019; Rakhshandehroo ve ark., 2015; Wang, Zhao, Gao&Gao, 2021; Jiménez-García, ark., 2020; Pu&Qiu, 2015; Raimbault, 2021; Aleixandre-Benavent, ve ark., 2018).

Bu çalışmada da literatürdeki genel eğilim göz önünde bulundurulmuş ve benzer analizler uygulanmıştır. Çalışmada Web of Science veri tabanında Türkiye'de şehirleşme ve şehirler ile ilgili yapılan 2370 çalışma incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda sosyal bilimler özelinde Türkiye'de şehirleşme ve şehirlerle ilgili WoS veri tabanına yansıyan çalışmaların hangi yıllarda yoğunlaştığı, kurumsal bazda ön plana çıkan fakülte ve üniversitelerin hangileri olduğu, en çok işlenen konuların neler olduğu, çalışmalarda fikirlerine en çok başvuru alan araştırmacıların kimler olduğu gibi sorulara cevap aranmıştır. Bu çalışma ile birlikte ilgili literatürün daha iyi anlaşılacağı ve gelecekte Türkiye'deki şehirleşme ve şehir çalışmaları ile ilgili çalışacak olan araştırmacılara literatürde eksik kalmış ya da irdelenmesi gereken noktaların tespit edilmesinde yardımcı olması umulmaktadır.

1. Veri ve Yöntem

Günümüzde Google Scholar, Web of Science, Scopus, PubMed, DBLP, ve NLM's MEDLINE gibi bilimsel çalışmaların

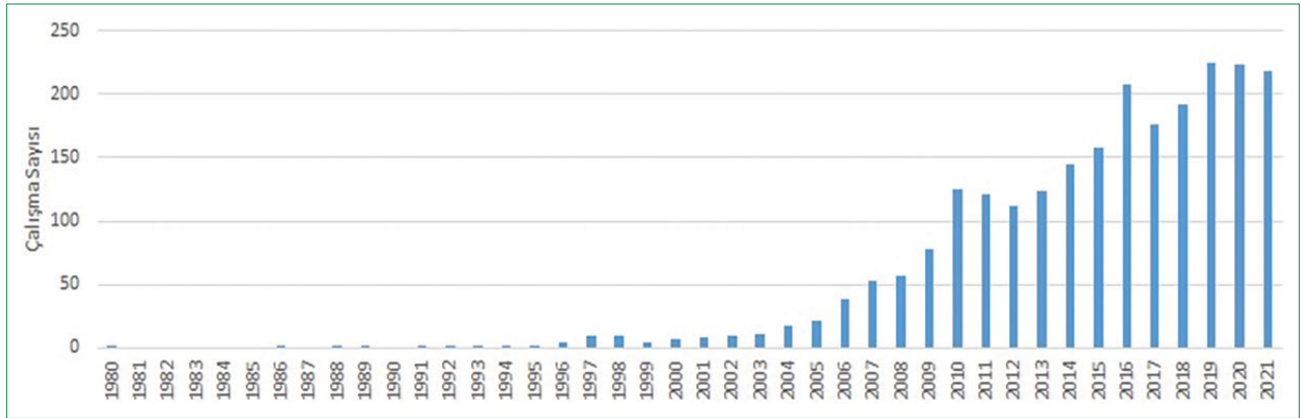
indekslendiği birçok veri tabanı mevcuttur. Adı geçen veri tabanları arasında Google Scholar en geniş kapsamlı olanıdır. Ancak yazarların çalışmalarını kendilerinin sisteme tanımlamasına olanak vermesi ve birçok farklı alanda tarama yapılması hatalı veya eksik bilgiler içermesine neden olabilmektedir. Bu durum da elde edilen verilerin kullanımını güçleştirmektedir.

Diğer popüler veri tabanlarından PubMed ve NLM's MEDLINE'da ise daha çok sağlık bilimleri ile ilgili yayınlar indekslenmektedir. DBLP ise bilgisayar bilimleri ile ilgili çalışmaların indekslendiği veri tabanıdır. Ayrıca PubMed ve DBLP veri tabanlarında çalışmalara yapılan atıflara dair bilgiler bulunmamaktadır (Devos & Menard, 2019: 2116; Biswas ve ark., 2021: 2). Bahsi geçen bu sebeplerden dolayı sosyal bilimlerde yapılacak bir bibliyometrik çalışma için Web of Science ve Scopus iyi birer tercihtir. Ayrıca Web of Science veri tabanı VOSviewer analizlerinde daha verimli çalışmasından dolayı bu çalışmada veri tabanı olarak Web of Science veri tabanı tercih edilmiştir.

Türkiye'de şehirleşme ve şehirler ile ilgili çalışmalar verilerin güncel olması amacıyla Web of Science veri tabanından 07.03.2022 tarihinde temin edilmiştir. Web of Science veri tabanının ilgili internet sitesinden (<https://www.webofscience.com>) konu (topic) ve başlık (title) seçenekleri kullanılarak Türkiye, şehir/şehirler, Türkiye Şehirleri (Türkiye and Urban and City, Türkiye Cities, Türkiye Urban), gibi kelimelerle arama yapılmış ve ulaşılan her bir çalışma veri setine dâhil edilmiştir. Bu işlem sonucunda toplamda 8014 adet çalışmanın bulunduğu bir veri seti oluşturulmuştur. Tespit edilen makaleler arasında sağlık bilimleri ve mühendislik ile ilgili olan çalışmalar veri setinden ayıklanmıştır. Geriye arkeoloji, bölge planlama, sosyoloji, şehir çalışmaları, tarih, coğrafya gibi sosyal bilimler çatısı altında bulunan disiplinlerde yayınlanmış olan çalışmalar kalmıştır.

Veri setinin hazırlanmasında dil kısıtlamasına gidilmemiştir. Veri tabanlarında çalışmaların %85'i İngilizce yayınlanmış olmakla birlikte toplamda 11 farklı dilde çalışma mevcuttur. İngilizce başlık, özet ve anahtar kelimelerin olması çalışmada yapılan anahtar sözcük analizini olumsuz yönde etkilememiştir. Veri setinde zaman kısıtlaması olarak 1980–2021 tarihleri kabul edilmiştir.

Web of Science veri tabanında 30'dan fazla materyal türü taranmaktadır. Bu materyal türleri arasında bir ayrıma gidilmiştir. Bu ayrımda; özeti yayınlanan çalışmalar, kitap kritiği, kitap, editöre mektup, not, düzeltme gibi materyaller anahtar kelime, referans, gibi temel eksikliklerden dolayı veri setinden çıkartılmıştır. Nihai veri seti araştırma makalesi (2083 adet), sunum kitabı (proceeding papers) (318 adet), kitap bölümü (75 adet), erken erişim (47 adet), derleme makalesi (24 adet) olmak üzere toplam 2370 adet materyalden meydana gelmektedir. İlgili konunun veri setinde her bir çalışma; yıl, yazar durumu, atıf durumu gibi parametrelere göre gruplandırılmıştır.

Şekil 1. Web of Science veritabanındaki Türkiye'deki şehirler ve şehirleşme ile ilgili çalışmaların yıllara göre dağılımı.

Türkiye şehirleri ile ilgili çalışmaların ülkelere göre dağılımının hazırlanmasında Arcgis 10.4.1 programından faydalanılmış, yazarların mensup olduğu kurumun bulunduğu ülkeler xlsx formatından join related yapılarak Arcgis 10.4.1 programına tanıtılmış ve haritalandırılmıştır. İlgili çalışmaların en fazla yayınlandığı ülkeler, kaynaklar ve ortak atf analizinin yapılmasında ve görselleştirilmesinde VOSviewer programı (www.vosviewer.com Van Eck ve Waltman, 2010) kullanılmıştır.

2. Bulgular

2.1. Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Web of Science veri tabanına yansıyan Türkiye'de şehirleşme ve Türkiye'deki şehirler ile ilgili ilk çalışma 1980 yılında yapılmıştır (Şekil 1). 1980 ile 2021 yılları arasında yıllık ortalama çalışma sayısı 56 olup, 42 yıllık dönemde yıllık artış oranı % 13'tür.

1980–1989 yılları arasında toplam 5 adet, 1990–1999 yılları arasındaki dönemde 36, 2000–2009 yıllarında 302, 2010–2019 yılları arasında toplam 1586 adet çalışma yayınlanmıştır.

2020–2021 yılları arasında ise 441 adet çalışma mevcuttur. Sadece 2020–2021 yıllarında Türkiye şehirleri ile ilgili yayınlanan çalışmaların toplam sayısı 1980–2009 yılları arasındaki toplam yayınların sayısını geçmiştir.

Şekil 1'de görüldüğü gibi ilgili çalışmalar 2000'li yıllara kadar oldukça azdır. 2000 yılından itibaren ise hızlı bir şekilde yayın sayılarında artış olmuştur. 2000'li yıllar ile birlikte artmaya başlayan yayın sayısı 2010 yılından sonra üç haneli rakamlara ulaşmıştır. 2010 yılına kadar geçen sürede hiç bir yıl yayın sayısı 100 ün üzerine çıkmaz iken 2010 yılından sonraki hiç bir yılda 100'ün altına düşmemiştir. 1980–2009 yılına kadar geçen sürede yılda ortalama 11 makale yayınlanmış iken, 2010 ile 2021 yılları arasında geçen süre içerisinde yılda ortalama 169 makale yayınlanmıştır.

2.2. Çalışmaların Bilimsel Disiplinlere Göre Dağılımı

Web of Science veri tabanında her bir çalışma en az iki kategoride sınıflandırılır. Bir makale hem mimarlık hem de sosyal çalışmalar başlığı altında değerlendirilebilmektedir. İlgili veri setinde sosyal bilimlerle ilgili 101 adet farklı kategori belirlenmiştir. Türkiye'de şehirleşme ve şehirler ile ilgili çalışmaların 419 adedi şehir çalışmalarında yer almaktadır. Şehir çalışmalarını kategorisini, mimarlık, şehir ve bölge planlama, coğrafya, ve çevre çalışmalarını kategorileri takip etmektedir (Tablo 1).

Web of Science veri tabanında Türkiye şehirleri ve şehirleşme ile ilgili ilk çalışmalar kent çalışmaları, şehir ve bölge planlama, coğrafya gibi kategorilerde başlamıştır. Sonraki yıllarda hem kategori sayısı, hem de yayınlanan çalışmaların sayısında bir artış gözlenmektedir (Tablo 1).

2.3. Yazarların Ülkelere Göre Dağılımı

Hazırlanan veri setinde 2370 adet makale 3741 adet farklı yazar tarafından kaleme alınmıştır. Adı geçen 3741 adet yazar, 72 farklı ülkedeki kurumlara mensuptur. Web of Science veri tabanında kurumun bulunduğu ülkesi belirlenmiş olan 2638 adet yazarın ülkelere göre dağılımında 1806 yazar ile Türkiye ön plana çıkmaktadır. Türkiye dışında ilgili konuda literatüre en fazla katkı Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) bulunan yazarlar tarafından gerçekleştirilmiştir. ABD'yi İngiltere ve Almanya takip etmektedir (Şekil 2).

Bazı çalışmalar çok yazarlı olup farklı ülkelerde bulunan araştırmacılar tarafından kaleme alınmıştır. Bir başka ifadeyle farklı ülkelerdeki kurumlar arasında bir işbirliği gerçekleştirilmiştir.

Ülke isimleri arasındaki çeşitli kalınlıktaki bağlar ülkeler arasındaki ortak çalışmaların sıklığını ifade etmektedir. Ortak çalışma sayısı arttıkça ülke isimlerini gösteren kutucuklar arasındaki şeridin kalınlığı da artmaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye arasındaki ortak çalışma sayısı 72, İngiltere ile Türkiye arasındaki ortak çalışma sayısı 32'dir.

Tablo 1. Türkiye’de şehirler ve şehirleşme ile ilgili çalışmaların Web of Science kategorilerine göre dağılımı (ilk 10 kategori)

Web of Science kategorisi	Adet	1980–1989	1990–1999	2000–2009	2010–2019	2020–2021
Kent çalışmaları	419	3	11	64	267	74
Mimarlık	308		2	24	237	45
Şehir ve Bölge Planlama	306	3	8	44	194	57
Coğrafya	286	1	3	51	175	56
Çevresel çalışmalar	244	1	10	52	139	42
Eğitim Bilimleri	241			27	184	30
İktisat	167		3	25	107	32
Sosyal Bilimler	146		1	19	102	24
Sosyoloji	127		5	15	83	24
Arkeoloji	119		2	14	89	14
Siyaset Bilimi	97		1	13	57	26
İşletme	88		2	20	61	5
Turizm	82		3		55	15
Yönetim	81		2	17	57	5
Tarih	76		1	12	47	16

İngiltere’yi Hollanda (24), Avustralya (17) ve Kanada (11) takip etmektedir. Şekil 3’teki renkler ise ilgili çalışmaların yayınlandıkları yılların aritmetik ortalamasını ifade eder. Buna göre Rusya, Polonya, İsveç, Çin ve Finlandiya’daki bir kuruma mensup araştırmacı ya da araştırmacıların Türkiye’de şehirleşme ve şehirler ile ilgili yaptıkları çalışmaları günümüze daha yakın tarihte gerçekleştirmişken Japonya, İsrail, Belçika gibi ülkelerin yayınları günümüzden görece daha uzak yıllarda yayınlanmıştır.

2.4. Yazarların Kurumlara Göre Dağılımı

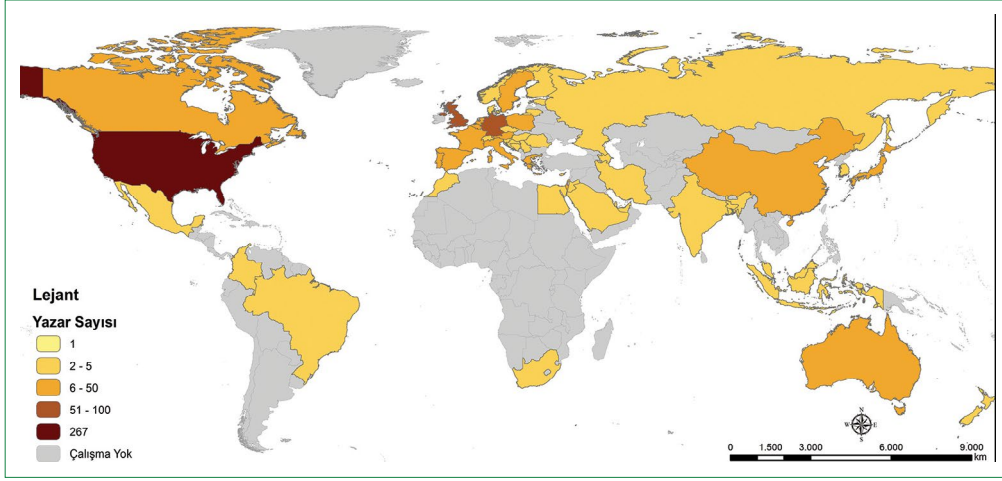
Türkiye’de şehirleşme ve şehirlerle ilgili yayın yapmış olan yazarlar çoğunluğunun Türk üniversitelerinin oluşturduğu 1002 farklı kuruma mensuptur. İlgili konu ile ilgili yazarların mensup olduğu kurumlar arasındaki ilk on kurumun tamamı üniversite olup toplam 771 adet (toplam yazarların %21’i) araştırmacı ile temsil edilmektedir. İlgili konuda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi 141, İstanbul Teknik Üniversitesi 131, Gazi Üniversitesi 86, Yıldız Teknik Üniversitesi 77, Dokuz Eylül Üniversitesi 65, İstanbul Üniversitesi 64, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi 55, Hacettepe Üniversitesi 52, Ankara Üniversitesi 51 ve Boğaziçi Üniversitesi 49 tane akademisyen ile temsil edilmiştir (Şekil 4).

ODTÜ, İTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi mensupları ilgili konuda Web of Science veri tabanında ilk yayın yapan araştırmacılarıdır. Veri setinin genelinde olduğu gibi ilk 10 kurumun yazarları dolayısıyla yayın sayılarında da 2010 yılından itibaren artış gözlenmektedir.

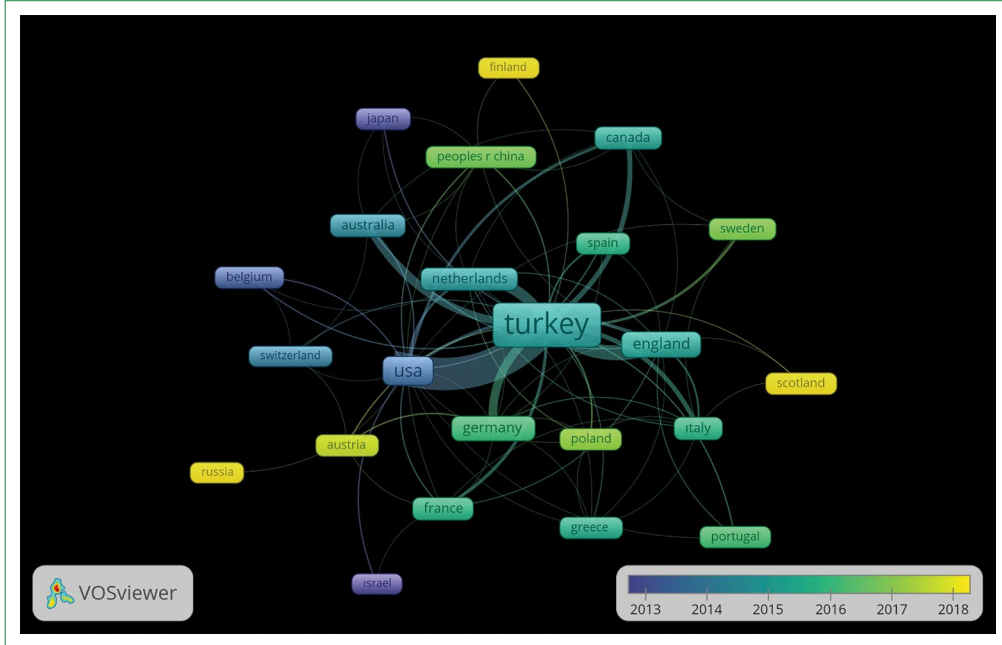
2.5. Çalışmaların Kaynaklara Göre Dağılımı

Web of Science veri tabanında taranan Türkiye şehirleri ile ilgili çalışmalar kitap, bildiri kitabı ve dergilerden oluşan 1069 adet farklı kaynaktan yayınlanmıştır. İlgili veri setinde en çok çalışmanın yayınlandığı ilk 10 kaynaktan ilki Elsevier tarafından yayınlanan akademik sunular iken geri kalan tüm kaynaklar akademik dergilerdir (Tablo 2). Türkiye’de şehirleşme ve şehirler konu başlıkları altında ilk 10 kaynak arasında yer alan kaynağın 6’sı Türkiye kökenli kaynaklardır. Bunlar yayınladıkları çalışma sayılarına göre sırasıyla Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi tarafından yayınlanan Megaron, TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından yayınlanan Planlama Dergisi, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Konya Teknik Üniversitesi yayını olan Uluslararası Mimarlık ve Planlama Dergisi, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi ve Marmara Üniversitesi Coğrafya Dergisi’dir.

Tablo 2’deki atıf sayıları, 1980–2021 yılları arasında Web of Science veri tabanlarında ve sadece Türkiye’de şehirleşme ve şehir ile ilgili olan makaleler aracılığı ile aldıkları atıfları içermektedir. Dolayısıyla dergilerin h-indeksleri de ilgili derginin toplam h-indeksi olarak değil bahsedilen konuda yayınlanmış oldukları çalışmalardan elde edilen atıflara göre hesaplanmaktadır. Buna göre Procedia Social and Behavioral Sciences adlı kaynaktan dokuz çalışmanın her biri Web of Science veri tabanında en az 9 kez atıf almıştır. Aynı şekilde Megaron Dergisinde Türkiye şehirleri ile ilgili yayınladığı makaleler arasında dört çalışmanın her biri Web of Science veri tabanında en az 4 kez atıf almıştır. Web of Science ana

Şekil 2. Yazarların mensup olduğu kurumların buldukları ülkeler.

Şekil 3. Türkiye'de şehirleşme ve şehirler ile ilgili uluslararası ortaklıklar ile yayınlanmış çalışmaların yoğunluğu.

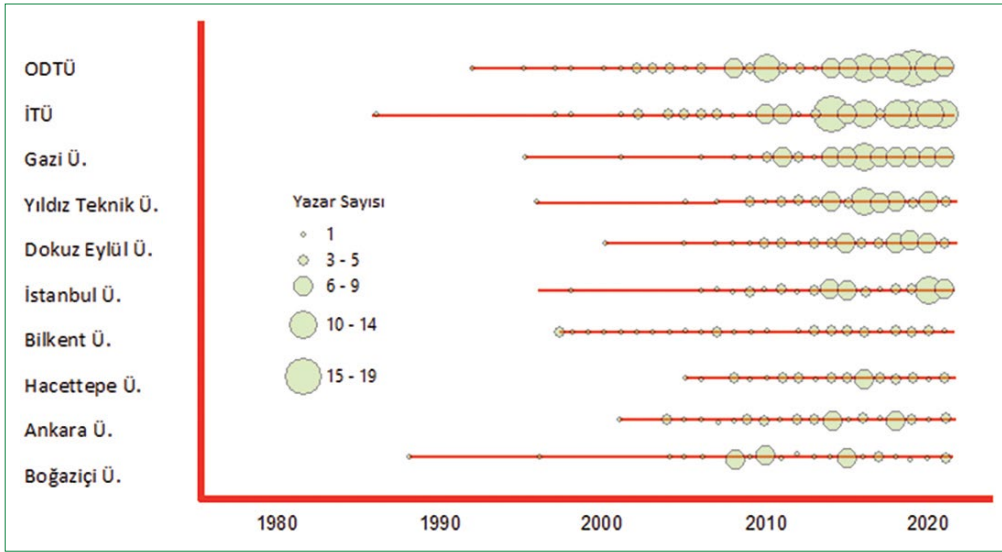
koleksiyonunda yer alan ve makalelerin tamamı İngilizce dilinde yayınlanmış olan Cities, Habitat International, European Planning Studies, Procedia Social and Behavioral Sciences gibi kaynaklarda yayınlanmış olan çalışmalar aldıkları atıf ve h-indekslerinin yüksekliği ile ön plana çıkmaktadır.

2.6. Kaynak Atıf İlişkisi

Bu başlık altında ilgili konudaki öncü dergilerin birbirlerine yaptıkları atıflar incelenecektir. Türkiye'de şehirleşme ve şehirler ile ilgili yapılan çalışmalar özelinde ilgili kaynaklar birbirinden yararlanmaktadır. Akademik dergiler arasında ilgili konuda 20 ve üzeri yayına sahip olan 11 kaynak arasında birbirlerine yaptıkları atıfların analizi VOSviewer programı

yardımla analiz edilmiştir. Buna göre temelde 4 grup oluşmuştur (Şekil 5).

Planlama, Megaron ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi yeşil renkli grubu oluşturmaktadır. Habitat International ve Open House International dergileri ise kırmızı renkli grubu oluşturmaktadır. European Planning Studies, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi ve Marmara Coğrafya Dergisi mavi renkli grubu oluşturmaktadır. Sarı renkli grubu oluşturan ICONARP dergisi ise Planlama, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, European Planning Studies, Habitat International ve Cities dergilerinden yararlanmakla birlikte tek başına bir grup oluşturmaktadır. Bunun anlamı diğer dergilerde olduğundan daha az karşılıklı atıfların yapılmasıdır.

Şekil 4. Yıllara göre Türkiye'de şehirleşme ve şehirler ile ilgili yayın yapmış olan yazarların kurumlara göre dağılımı (ilk 10 kurum).

2.7. Anahtar Kelime Analizi

Bir çalışmadaki anahtar kelimeler çalışmanın konu başlığı veya çalışmada kullanılan yöntemler hakkında bilgiler içermektedir. Dolayısıyla çalışmaların anahtar kelimelerinden hareketle Türkiye'deki kentleşme ve kentler özelindeki alt konu başlıklarına ve çalışmalarda kullanılan yöntemlere dair genel bir fikir edinmek mümkündür.

Türkiye'de şehirleşme ve şehirler başlığı altında elde edilen 2370 adet çalışmadaki toplam anahtar kelime sayısı 6519'dur. Bu anahtar kelimeler arasında 62 adet anahtar kelime on ve onun üzerinde tekrar edilmiştir. Anahtar kelime olarak 10 ve üzerinde tekrar eden kelimelerin 7 tanesi ülke ya da şehir belirten özel isimlerdir. Bunlar: 539 defa tekrar edilen Türkiye, 118 defa tekrar edilen İstanbul, 39 defa tekrar edilen Ankara kelimeleridir. Ankara kelimesini İzmir (22 defa), Konya (16 defa), Suriye (14 defa), Bursa (12 defa) kelimeleri takip etmektedir.

Kentleşme ile ilgili terimlerden oluşan ve anahtar kelimeler arasında en sık tekrar eden kelime farklı kaynaklarda 57 defa tekrar edilmiş olan kentsel dönüşüm terimidir. Kentsel dönüşüm terimini sürdürülebilirlik (39 defa), göç (38 defa) kentsel yenileme (36 defa), cinsiyet (32 defa) sözcükleri takip etmektedir.

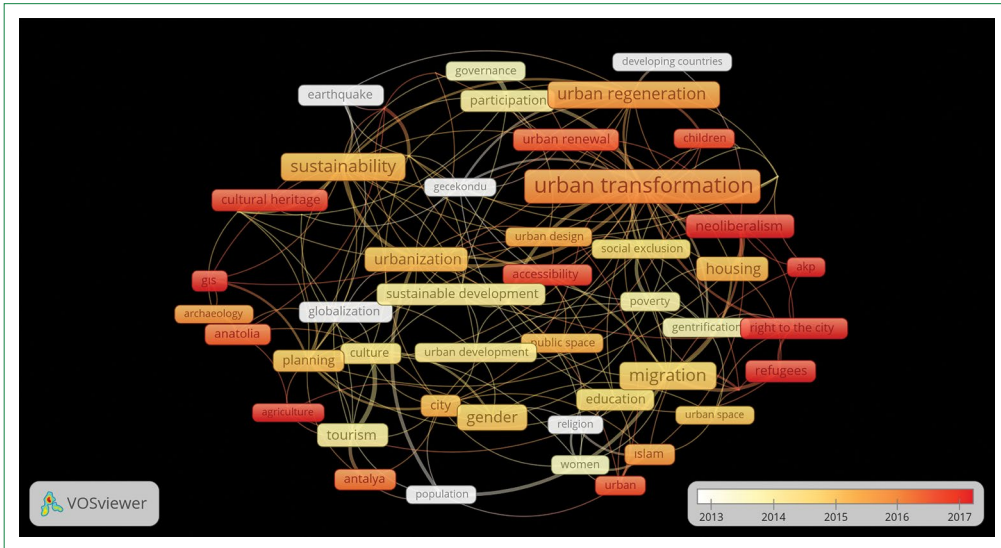
Anahtar kelimeler arasında kullanılan yöntemlere göre de bir ayrıma gidilebilir. İlgili veri setinde 5 ve üzerinde kullanılmış olan yöntem ve uygulamalardan bazıları coğrafi bilgi sistemleri (21 defa), yeraltı radarı (8 defa), uzaktan algılama (6 defa), analitik hiyerarşi süreci (5 defa), space syntax (5 defa), içerik analizidir (5 defa). Anahtar kelimelerin kullanım sıklığını zamansal açıdan incelemek de mümkündür. Aşağıdaki grafikte çeşitli kaynaklarda 10 ve üzerinde tekrar edilmiş olan 55 adet anahtar kelimenin kullanıldığı çalışmaların ortalama yayın yılları sunulmuştur (Şekil 6). Deprem, küreselleşme, nüfus, gecekondular, din, gelişmekte olan ülkeler gibi sözcüklerin anahtar kelime olarak kullanıldığı

Tablo 2. Türkiyede şehirleşme ve şehirler ile ilgili en fazla çalışmanın yayınlandığı ilk 10 kaynak

Dergi Adı	Yayın sayısı	Atıf	H indeksi	Oran (%)
Procedia Social And Behavioral Sciences	78	290	9	3.242
Megaron	75	61	4	3.117
Planlama	66	57	4	2.743
ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi	46	132	6	1.912
(ICONARP) Uluslararası Mimarlık ve Planlama Dergisi	36	21	3	1.496
Cities	35	693	16	1.455
Coğrafya Dergisi	33	9	2	1.372
European Planning Studies	32	289	10	1.330
Marmara Coğrafya Dergisi	29	13	1	1.205
Habitat International	26	752	14	1.081

Şekil 5. Kaynak-atıf ilişkisi.

Şekil 6. En sık kullanılan anahtar kelimelerin yıllara göre dağılımı

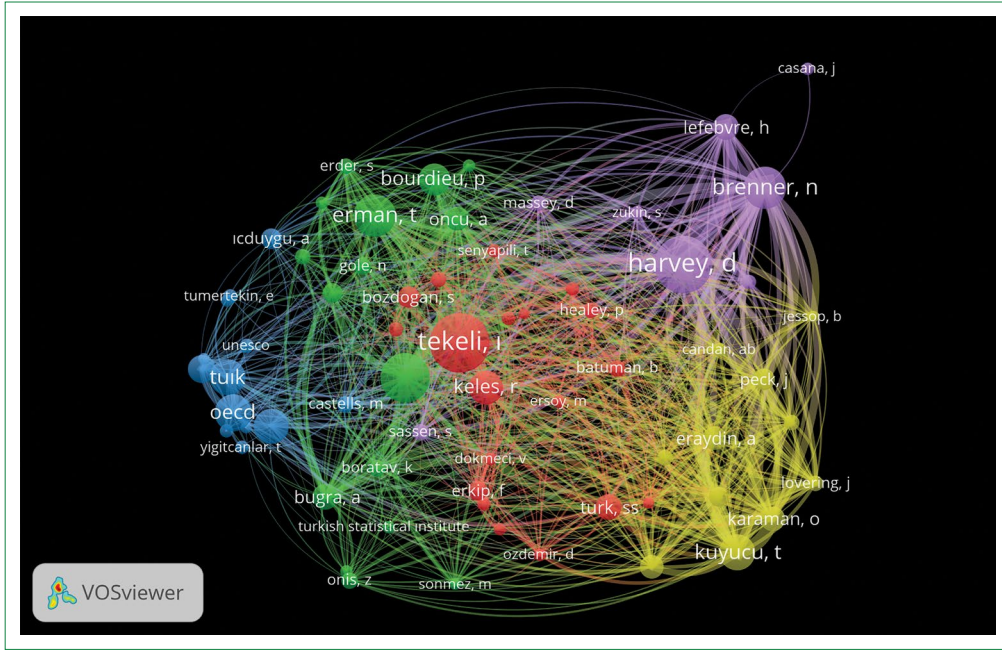
ları yılların aritmetik ortalaması 2015 yılı öncesinde iken, erişebilirlik, kültürel miras, neoliberalizm, mülteci gibi kelimeler günümüze yaklaştıkça daha sık kullanılır hale gelmiştir.

2.8. Ortak Atıf Analizi

Ortak atıf analizi belirli bir sahadaki çalışmaların atıf verdikleri araştırmacıların dağılımını sunmaktadır. Türkiye'de şehirler ve şehirleşme ile ilgili olan toplam 2370 adet, çalışmada toplam 53897 adet farklı yazara atıf verilmiştir. Veri setinde 10 ve üzeri atıf alan yazar ve kurum sayısı 835, 40 ve üzerinde atıf alan yazar ve kurum sayısı 63, 100 ve üzeri atıf verilmiş olan yazar ve kurum sayısı 11'dir. İlgili literatürde en fazla atıf verilen yazar İ. Tekeli'dir (201). Tekeliyi 195 atıf ile D. Harvey, 163 atıf ile C. Keyder takip etmektedir. Çalışmalarda kurumlar arasında

en fazla atıf verilen kurum ise 166 atıf ile Türkiye İstatistik Kurumudur. TÜİK'i OECD (125) ve Dünya Bankası (94) takip etmektedir (Şekil 7).

Türkiye'de şehirleşme ve şehirlerle ilgili çalışmaların kaynakçasında yer alan çalışmalar 5 farklı grupta yoğunlaşmıştır. Mavi renkli grupta OECD, TÜİK, Unesco gibi kurumlara atıf vermiş olan çalışmalar ön plana çıkmıştır. Yeşil renk ile gruplanan kaynak yazarlar arasında Keyder, T, Erman, A. Buğra gibi yazarlar ön plana çıkmaktadır. Kırmızı renkli grupta ise İ. Tekeli ve R. Keleş, F. Erkip gibi yazarlar ile Türkiye İstatistik Kurumu ön plana çıkmaktadır. Mor renkli olan grupta D. Harvey, N Brenner, H. Lefebvre gibi yazarlar ön plana çıkmıştır. Sarı renkli olan grupta ise T. Kuyucu, O. Karaman ve A. Eraydın ön plana çıkmaktadır.

Şekil 7. Türkiye’de şehirler ve şehirleşme ile ilgili çalışmalarda kullanılan kaynakların yazar ve kurum bazlı dağılımı. Görseli sadeleştirme adına eşik değer olarak 40 atıf kabul edilmiştir.

3. Tartışma ve Sınırlılıklar

Çalışmada sadece Web of Science veri tabanına yansıyan Türkiye şehirleri ve Türkiye’deki şehirleşme pratikleri ile ilgili çalışmalar değerlendirilmiştir. Bunu dışında daha birçok veri tabanında değerli çalışmaların olduğu muhakkaktır. Ancak Web of Science dışında kalan veri tabanlarında bilgi eksikliklerinin olması ve atıf analizi, içerik analizi gibi analizlerin gerçekleştirilmesinde yaşanacak sınırlamalar sebebiyle çalışma alanı dışında tutulmuştur. Web of Science veri tabanı diğer veri tabanlarına göre veri eksikliğinin çok daha az olduğu bir atıf dizinidir. Buna karşı bazı bilgilerde eksikliklere ya da farklı yazım şekillerine de rastlanmıştır. Örneğin bazı yazarların kurum ve ülke bilgilerine ulaşılmak mümkün olmamıştır. Bunun yanı sıra Orta Doğu Teknik Üniversitesi örneğinde olduğu gibi üniversitenin isminin bazı yerde “Middle e Tech Üniv.” bazı yerde ise “Middle east t üniv” şeklinde kayıt altına alınmıştır. Gerek eksik bilgiler gerekse farklı yazım şekilleri VOSviewer analizlerini olumsuz etkileyeceğinden bazı ortak yazar analizi, yazar atıf analizi gibi yöntemler uygulanamamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Web of Science veri tabanları kullanılarak sosyal bilimler özelinde Türkiye’de şehirleşme ve şehirler başlıkları altında yayınlanmış olan çalışmaların genel bir görünümü sunulmuştur. Çalışmada başvurulan betimleyici ve ilişkisel analizler sonucunda Web of Science veri tabanında Türkiye’deki şehirleşme ve şehirler ile ilgili yayınların 1980’li yıllarda başlamış olmakla birlikte 2000’li yıllara kadar yayınlanan makale sayısı

bütünün küçük bir kısmını oluşturduğu tespit edilmiştir. 2010 yılından itibaren ilgili literatürde hem çalışma sayılarında hem de konuya ilgi duyan akademik disiplinlerin sayılarında önemli bir artış yaşanmıştır. 1990 yılına kadar kent çalışmaları, mimarlık, şehir ve bölge planlama, coğrafya, ekoloji gibi toplam 7 disiplin başlığı altında yayınlanan çalışmalar; 2010’lu yıllardan sonra disiplin sayısındaki artışla 2021 yılı itibarıyla 101 farklı disiplin tarafından ele alınmıştır. Yayın sayıları ve disiplin çeşitliğindeki artış ile kurum bazlı çeşitlilik de artmıştır. Bu konuda Web of Science veri tabanında yapılmış olan çalışmalarda ODTÜ, İTÜ, Gazi ve Yıldız Teknik Üniversitesi gibi yüksek eğitim kurumları ön plana çıkmaktadır. Ayrıca ODTÜ, Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi sadece araştırmacıları ile değil yayınladıkları dergiler ile de ilgili literatüre katkı vermişlerdir.

İlgili konuda yayınların yapıldığı en aktif ilk 10 kaynağın 5 tanesi Türk Üniversitelerinde yayınlanan dergilerden meydana gelmektedir. Farklı kaynaklarda yayınlanan makaleler arasında yapılan atıflar akademik dergiler arasında fikir bazlı bir yardımlaşma olduğunu göstermektedir. Çalışmada ilgili konuda yayınlanmış olan çalışmaların kullandıkları kaynaklarda D. Harvey, İ. Tekeli, Ç. Keyder’in fikrine en fazla başvurulan araştırmacılar olduğu tespit edilmiştir.

Bibliyometrik araştırmalarda ortak atıf analizi, kaynak analizi, gibi analizler dışında anahtar kelimelerin analizi de ilgili literatürü anlamlandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Oluşturulan veri setindeki çalışmaların anahtar kelime analizinde en sık kullanılan anahtar kelimeler kentsel dönüşüm, sürdürülebilirlik ve göç sözcükleridir.

KAYNAKLAR

- Aleixandre-Benavent, R., Aleixandre-Tudó, J. L., Castelló-Cogollos, L., & Aleixandre, J. L. (2018). Trends in global research in deforestation. A bibliometric analysis. *Land use policy*, 72, 293-302.
- Biswas, B., Sultana, Z., Priovashini, C., Ahsan, M. N., & Mallick, B. (2021). The emergence of residential satisfaction studies in social research: A bibliometric analysis. *Habitat International*, 109, 102336.
- Chiu, W. T., & Ho, Y. S. (2007). Bibliometric analysis of tsunami research. *Scientometrics*, 73(1), 3-17.
- Devos, P., & Menard, J. (2019). Bibliometric analysis of research relating to hypertension reported over the period 1997-2016. *Journal of Hypertension*, 37(11), 2116-2122.
- Esen, M., M. S. Bellibas, and S. Gumus. (2020) . The evolution of leadership research in higher education for two decades (1995-2014): A bibliometric and content analysis. *International Journal of Leadership in Education* 23 (3):259-15. doi: 10.1080/13603124.2018.1508753.
- <https://data.worldbank.org/> , Son Erişim Tarihi: 15.03.2022
- Jiménez-García, M., Ruiz-Chico, J., Peña-Sánchez, A. R., & López-Sánchez, J. A. (2020). A bibliometric analysis of sports tourism and sustainability (2002-2019). *Sustainability*, 12(7), 2840.
- Kahraman M; Doğan, M. (2021). CORINE Verileri Kullanılarak Türkiye'deki Şehirlerinin Mekansal Gelişiminin Tespiti, Kent Araştırmaları, Literatürk Academia, 105-119,
- Liu, F., Zhu, X., Li, J., Sun, J., & Huang, Q. (2019). Progress of gentrification research in China: A bibliometric review. *Sustainability*, 11(2), 367.
- Pritchard, D. (1969) . Statistical bibliography or bibliometrics? *Journal of Documentation* 25 (4):344-9.
- Pu, B., & Qiu, Y. (2015). A bibliometric analysis on urbanization research from 1984 to 2013. *Open House International* 40(3): 37-43.
- Raimbault, J. (2021). An interdisciplinary bibliometric analysis of models for land-use and transport interactions. arXiv preprint arXiv:2102.13501.
- Rakhshandehroo, M., Mohd Yusof, M. J., Ale Ebrahim, N., Sharghi, A., & Kianpour, R. (2015). 100 most cited articles in urban green and open spaces: a bibliometric analysis. *Current World Environment*, 10(2):1-16.
- Schmiz, A., Felgentreff, C., Franz, M., Paul, M., Pott, A., Rächle, C., & Schrader, S. (2020). Cities and migration-Bibliometric Evidence from a spatially biased field of knowledge production. *Geographical Review*, 1-19.
- Siyavuş, A. E., & Aydın, T. N. (2021). A bibliometric analysis of urban sprawl, *Papers in Applied Geography* DOI: 10.1080/23754931.2021.1975307
- Şahin, G., & Kahraman, M. (2019). İstanbul Üniversitesi coğrafya lisans bitirme tezlerinin analizi. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 2(7), 333-341.
- Van Eck ve Waltman. (2010). www.vosviewer.com
- Wang, H., Zhao, Y., Gao, X., & Gao, B. (2021). Collaborative decision-making for urban regeneration: A literature review and bibliometric analysis. *Land Use Policy*, 107, 105479.
- Wang, J., & Liu, Z. (2014). A bibliometric analysis on rural studies in human geography and related disciplines. *Scientometrics*, 101(1), 39-59.
- Zeng, C., Liu, Y., Liu, Y., & Qiu, L. (2014). Urban sprawl and related problems: Bibliometric analysis and refined analysis from 1991 to 2011. *Chinese geographical science*, 24(2), 245-257.
- Zupic, L., and T. Čater. (2015) . Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods* 18 (3):429-72. doi: 10.1177/1094428114562629